



Wiktorija Wojtowicz

mgr

Uniwersytet Łódzki

Szkoła Doktorska Nauk Społecznych

e-mail: wiktoria.wojtowicz@edu.uni.lodz.pl

ORCID: 0009-0001-4981-078X



Rozprawa z elementami rozprawy zdalnej a rozprawa zdalna jako postulat *de lege ferenda* w polskim procesie karnym

Streszczenie

Analizując obecny kształt przepisów Kodeksu postępowania karnego w zakresie korzystania z urządzeń technicznych zapewniających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, warto odnotować, iż w polskim procesie karnym aktualnie nie istnieje możliwość przeprowadzenia pełnej rozprawy zdalnej. Mimo licznych nowelizacji istnieje jedynie możliwość przeprowadzenia rozprawy z elementami rozprawy zdalnej. W niniejszym artykule przeanalizowany zostanie aktualny stan prawny w zakresie możliwości zdalnego udziału poszczególnych uczestników postępowania karnego, także z uwzględnieniem projektowanych zmian. W pierwszej kolejności wskazana zostanie sytuacja oskarżonego w świetle art. 374 k.p.k., który to przepis ogranicza prawo do zdalnego udziału w rozprawie podmiotowo – jedynie do oskarżonych pozbawionych wolności. Taka regulacja różnicuje sytuację oskarżonego z uwagi na pozbawienie wolności oraz nie gwarantuje w pełnym zakresie prawa do udziału w forum orzekania, jakim jest rozprawa. Konieczne jest dokonanie analizy tego zagadnienia w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem art. 6. Jednocześnie należy podnieść, iż prokurator ma możliwość złożenia wniosku o uczestnictwo w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych w każdym wypadku, co narusza zasadę równości stron. Także udział świadków w takiej formie obwarowany jest wieloma warunkami (art. 177 k.p.k.), co przekłada się w praktyce na zmarginalizowanie

uczestnictwa w rozprawie na odległość poza budynkiem organu procesowego. Konieczne jest zatem przeanalizowanie możliwości nowelizacji obecnych norm w sposób, który znacznie ułatwi świadkom oraz innym uczestnikom postępowania zdalne uczestnictwo w rozprawie i w konsekwencji przełoży się na usprawnienie i realizację zasady szybkości postępowania. Autorka dokona próby przedstawienia postulatów *de lege ferenda* w zakresie zmian dotyczących zdalnego udziału. Dokonanie oceny zarówno zalet wykorzystania potencjału nowych technologii, jak i zagrożeń z tym związanych pozwoli na udzielenie przeczącej odpowiedzi na pytanie, czy w polskiej procedurze karnej pożądane jest wprowadzenie pełnej rozprawy zdalnej.

Słowa kluczowe: rozprawa zdalna, przesłuchanie na odległość, zdalny udział oskarżonego, rzetelny proces, rozprawa na odległość

Wprowadzenie

Zastanawiając się nad obliczem polskiego procesu karnego, warto przyrzeć się temu zagadnieniu pod kątem wykorzystywania podczas postępowania karnego nowoczesnych technologii, znacznie ułatwiających życie codzienne. Chociaż na minimalną skalę rozwiązania techniczne istniały w procedurze karnej oraz cywilnej także wcześniej, pandemia COVID-19 wymogła rozszerzenie zakresu ich zastosowania. W ten sposób na skutek jednej z tzw. ustaw covidowych¹ w Kodeksie postępowania karnego² pojawiły się przepisy rozszerzające elementy rozprawy zdalnej w polskiej procedurze karnej. Takie rozwiązania są obecnie możliwe do zastosowania wobec świadków, oskarżonego, a także prokuratora, oskarżyciela posiłkowego i prywatnego. Celem niniejszego artykułu jest analiza aktualnego stanu prawnego w zakresie zdalnego udziału poszczególnych uczestników postępowania karnego, wskazanie wątpliwości w tym zakresie podnoszonych w doktrynie, a także odniesienie obecnych regulacji do standardu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³. Konieczne będzie również wskazanie dalszych, możliwych kierunków nowelizacyjnych elementów zdalnych w polskim procesie karnym w obliczu szybkiego rozwoju nowych technologii, a także sztucznej inteligencji.

1 Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1738).

2 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.), dalej: k.p.k.

3 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej: EKPCz.

Na zakończenie autorka postara się odnieść do możliwości, a także celowości wprowadzenia do procedury karnej pełnej rozprawy zdalnej. Należy bowiem odróżnić rozprawę z elementami rozprawy zdalnej, a więc rozprawę, która toczy się w dwóch miejscach jednocześnie – w sądzie oraz w miejscu przebywania uczestnika procesowego, od rozprawy zdalnej. Druga z nich charakteryzuje się odmiejscowieniem – każdy z uczestników, również sąd, łączy się z innymi uczestnikami za pomocą środków technicznych umożliwiających jednoczesny przekaz obrazu i dźwięku. Obecnie takie rozprawy zdalne możliwe są w postępowaniu cywilnym na gruncie art. 151 k.p.c.⁴ Zgodnie z nim w takim przypadku w sali sądowej przebywają sąd i protokolant, a pozostałe osoby uczestniczące w posiedzeniu nie muszą przebywać w budynku sądu prowadzącego postępowanie.

1. Zdalny udział oskarżonego w rozprawie na gruncie art. 374 § 4–7 oraz art. 377 § 4 k.p.k.

1.1. Stan prawny na dzień 11 lutego 2026 r.

Zdalny udział oskarżonego w rozprawie został uregulowany na gruncie art. 374 § 4–7 k.p.k. Normy te wprowadzono do k.p.k. w ramach nowelizacji powołaną wyżej ustawą z dnia 19 czerwca 2020 r. w ramach tzw. tarczy 4.0. Wspomniane przepisy nie miały charakteru doraźnego, lecz trwale znalazły miejsce w k.p.k.⁵ Umożliwiły one oskarżonemu uczestnictwo w rozprawie głównej w sposób zdalny. Wcześniej było to możliwe jedynie, od 12 listopada 2011 r., w postępowaniu przyspieszonym, na mocy art. 517b § 2a k.p.k. Stanowiło to również *novum* z uwagi na dopuszczanie jedynie udziału w pewnych czynnościach w formie zdalnej, nie zaś w całym etapie postępowania⁶.

Wprowadzone zmiany ograniczają zakres podmiotowy oskarżonych, którzy mogą brać zdalny udział w rozprawie, do oskarżonych pozbawionych wolności. Warto zaznaczyć, iż mowa tu o jakimkolwiek pozbawieniu wolności na podstawie prawnej⁷.

⁴ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.), dalej: k.p.c.

⁵ D. Świecki, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, t. I, LEX/el. 2024, art. 374.

⁶ C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023, art. 374, s. 842.

⁷ M. Klejnowska, w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 374, s. 940.

Wniosek w zakresie zwolnienia oskarżonego pozbawionego wolności z obowiązku stawiennictwa może zostać złożony przez zainteresowaną stronę na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. bądź sąd może zdecydować o tym z urzędu⁸. Zgodnie z art. 374 § 4 k.p.k. przewodniczący podejmuje decyzję o zwolnieniu bądź niezwolnieniu oskarżonego pozbawionego wolności z obowiązku stawiennictwa. Decyzja w tej materii jest fakultatywna, ma charakter uznaniowy⁹. W chwili wyrażenia zgody na udział oskarżonego, którego udział w rozprawie jest obligatoryjny, sąd przejmuje na siebie obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków technicznych oskarżonemu. Co do zasady zastosowanie art. 374 § 4 k.p.k. jest więc możliwe w każdej sprawie, przy spełnieniu trzech przesłanek – okoliczności faktycznej w postaci pozbawienia wolności oskarżonego, możliwości zapewnienia udziału w rozprawie na odległość przy jednoczesnym bezpośrednim przekazie obrazu i dźwięku, a także gdy stawiennictwo oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowe. Pierwsza z przesłanek jest okolicznością faktyczną, która może wynikać z pozbawienia wolności *sensu stricto*, stosowania wobec oskarżonego tymczasowego aresztowania, wykonywania przez oskarżonego kary zastępczej czy przebywania przez niego w zakładzie psychiatrycznym. Druga z przesłanek odnosi się do zapewnienia możliwości technicznych oskarżonemu, dzięki którym jego udział zdalny jest rzeczywiście możliwy. Obowiązek taki spoczywa na sądzie, jeżeli przewodniczący pozytywnie odniesie się do wniosku lub zarządzi niesprowadzanie oskarżonego z urzędu. Co do trzeciej przesłanki, należy zauważyć, iż w jej zakresie mieszczą się różne stany faktyczne. Przede wszystkim będą to sytuacje, w których na podstawie decyzji sądu lub przewodniczącego udział oskarżonego jest obligatoryjny. Inne stany dotyczą obowiązkowego uczestnictwa w rozprawie oskarżonego z mocy prawa, a więc w przypadku spraw o zbrodnie, przy czynnościach z art. 385 oraz art. 386 k.p.k. Ostatnim elementem tego katalogu będą sytuacje, kiedy oskarżony nie ma obowiązku udziału w rozprawie, jednak złożył wniosek o doprowadzenie w trybie art. 353 § 3 k.p.k. W konsekwencji skutecznego wniosku w tym zakresie na organie procesowym ciąży obowiązek doprowadzenia oskarżonego na rozprawę¹⁰.

Analizując możliwości udziału oskarżonego w rozprawie w formie wideokonferencji, nie sposób pominąć art. 377 § 4 k.p.k. W myśl tej normy istnieje również możliwość złożenia wyjaśnień przez oskarżonego (który nie złożył jeszcze wyjaśnień przed sądem) przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności

8 C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz...*, art. 374, s. 843; M. Klejnowska, w: J. Zagrobnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz...*, art. 374, s. 939.

9 C. Kulesza, w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz...*, art. 374, s. 843.

10 D. Świecki, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, art. 374.

na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Taka forma przesłuchania oskarżonego pozwoli na kontakt sądu z oskarżonym zbliżony do tego, jaki istniałby przy jego obecności na sali rozpraw¹¹. Warto wskazać jednak, iż jest to jedna z alternatywnych możliwości do zastosowania w przypadku niezłożenia przez oskarżonego wyjaśnień na rozprawie. Drugą z nich jest odczytanie jego poprzednio złożonych wyjaśnień. Należy więc, aby sąd decydował się, jeżeli tylko istnieje taka możliwość, na przesłuchanie oskarżonego z wykorzystaniem środków, o których mowa w art. 177 § 1a k.p.k., zamiast zastępować bezpośrednią możliwość kontaktu z oskarżonym odczytaniem jego wyjaśnień.

1.2. Udział zdalny oskarżonego w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Kwestię udziału oskarżonego w formie zdalnej w rozprawie należy przeanalizować przez pryzmat art. 6 EKPCz w celu ustalenia, czy taki sposób uczestnictwa nie narusza jego gwarancji procesowych oraz nie stanowi naruszenia zasady rzetelnego procesu. Oczywiście w samej treści konwencji nie znajdziemy wprost odpowiedzi. Jest to bowiem dokument z 1950 r., więc jego twórcy nie mogli przewidzieć możliwości uczestniczenia w rozprawie w formie wideokonferencji. Konwencja jest jednak nazywana „żywym instrumentem”, którego tekst musi być interpretowany we współczesnym kontekście¹².

Konieczne jest więc przyjrzenie się orzecznictwu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) w tym zakresie. Zdalny udział oskarżonych w rozprawie pojawił się już w 1998 r. we Włoszech w przypadku oskarżonych o przestępstwa w związku ze zorganizowaną grupą przestępczą. Trybunał, orzekając na gruncie spraw włoskich¹³, uznał udział oskarżonego w sposób zdalny za nienaruszający standardu konwencji, o ile zostaną zachowane odpowiednie wymogi. Wymogi te określane są jako tzw. trzystopniowy test¹⁴. Pierwszym z warunków jest istnienie uzasadnionego celu uczestnictwa oskarżonego w formie zdalnej. Wydaje się, iż może to dotyczyć kwestii ochrony życia lub zdrowia, porządku publicznego, kwestii niepełnosprawności oskarżonego, ale także zamieszkiwania przez oskarżonego w znacznej odległości od sądu, w którym toczy się proces.

¹¹ *Ibidem*, art. 377.

¹² Wyrok ETPCz z dnia 25 kwietnia 1978 r., w sprawie *Tyrer v. Wielka Brytania*, skarga nr 5856/72.

¹³ Wyrok ETPCz z dnia 5 października 2006 r., w sprawie *Marcello Viola v. Włochy*, skarga nr 45106/04; wyrok ETPCz z dnia 27 listopada 2007 r., *Asciutto v. Włochy*, skarga nr 35795/02.

¹⁴ D. Marko, *Zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu aresztowym w świetle standardu habeas corpus*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2024, nr 2, s. 123; zob. powołany wyżej wyrok ETPCz z 5 października 2006 r.

W sprawie *Gorbunov i Gorbachov v. Rosja*¹⁵ Trybunał uznał, iż brak jest uzasadnionego celu z uwagi na przebywanie przez oskarżonego w tym samym mieście, w którym znajdował się sąd wyższej instancji. Drugim, podkreślanym przez Trybunał elementem, jest kwestia poufnego oraz nieskrępowanego kontaktu z obrońcą¹⁶. Kontakt ten powinien być możliwy zarówno przed samą rozprawą – w celu ustalenia strategii – jak i w czasie rozprawy. Powinien on być dodatkowo wolny od jakiejkolwiek kontroli czy ingerencji ze strony władzy państwowej¹⁷. Chodzi tu przede wszystkim o brak możliwości podsłuchania rozmowy. Trybunał stwierdził także, iż preferowaną formą kontaktu, ustanawianą przez ustawodawcę krajowego, powinna być rozmowa telefoniczna, a nie połączenie poprzez rządową platformę, gdyż kładzie to cień na brak możliwości kontroli takiej rozmowy¹⁸. Ostatnie z wymagań dotyczy konieczności zapewnienia oskarżonemu odpowiednich warunków technicznych. Musi on być cały czas widziany oraz słyszany, mieć możliwość w każdym czasie wyrażenia stanowiska. Dodatkowo sam oskarżony, który bierze zdalny udział, ma zapewniony sprzęt, dzięki któremu uzyskuje bezpośredni przekaz obrazu oraz dźwięku z rozprawy. Zachowanie powyższych standardów czyni możliwym oraz zgodnym z EKPCz przeprowadzenie rozprawy ze zdalnym udziałem oskarżonego.

1.3. Realizacja gwarancji procesowych oskarżonego

Zgodnie z art. 374 § 6 oraz § 7 k.p.k. obrońca ma możliwość zdalnego udziału w rozprawie wyłącznie wtedy, gdy oskarżony również bierze udział w rozprawie w tej formie. Wówczas jedną z możliwości jest, aby obrońca przebywał w miejscu przebywania oskarżonego. Drugą jest stawienie się przez obrońcę w sądzie i uczestniczenie w rozprawie w tradycyjny sposób. Na tym tle należy poczynić kilka uwag.

W pierwszej kolejności warto podkreślić, iż zgodnie z obowiązującym stanem prawnym w sytuacji, gdy oskarżony bierze udział w rozprawie w formie wideokonferencji, natomiast obrońca stawiał się w sądzie, sąd na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy może zarządzić przerwę na czas nieoznaczony, w celu kontynuacji rozprawy w tym samym dniu, chyba że złożenie wniosku w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony, a w szczególności zmierza do zakłócenia lub nieuzasadnionego przedłużenia rozprawy. Warunkowy, uzależniony od oceny sędziego tryb zarządzenia

¹⁵ Wyrok ETPCz z dnia 1 marca 2016 r., w sprawie *Gorbunov i Gorbachov v. Rosja*, skarga nr 43183/06.

¹⁶ C. Kulesza, *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, nr 3, s. 208–209.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Wyrok ETPCz z dnia 27 listopada 2018 r., w sprawie *Sakhnovskiy v. Rosja*, skarga nr 39159/12.

przerwy w celu kontaktu oskarżonego z obrońcą zdecydowanie nie czyni zadość warunkom rzetelnego procesu. Sąd w tym zakresie powinien być związany wnioskiem oskarżonego lub jego obrońcy. Poufny charakter ich kontaktu gwarantuje rzeczywistą realizację prawa do obrony. Ponadto kwestia realizacji i sposobu obrony oskarżonego nie powinna być przedmiotem oceny sądu. Nie sposób znaleźć kryteriów, na podstawie których sąd mógłby realnie podjąć decyzję o nieuwzględnieniu wniosku o przerwę¹⁹. Czynienie ustaleń przez sąd w tym zakresie naruszałoby tajemnicę obrończą.

Należy jednakże odnotować proponowane w tym zakresie zmiany na gruncie ustawy z 23 stycznia 2026 r. (wcześniej: projekt UD153)²⁰. Wyrażenie „może zarządzić przerwę” zmieniono na „zarządza”, chociaż kwestia pozytywnej decyzji sądu nadal uzależniona jest od jego opinii, czy wniosek w sposób oczywisty nie służy realizacji prawa do obrony, a w szczególności zmierza do zakłócenia lub nieuzasadnionego przedłużenia rozprawy. Taka regulacja § 7 zdaje się być pokłosiem wprowadzonego do art. 250 § 3e k.p.k. i bezrefleksyjnego zastosowania analogicznych obwarowań przez ustawodawcę w art. 374 k.p.k. Projektowany kształt regulacji nadal nie wydaje się czynić zadość warunkom rzetelnego procesu postawionym w przypadku zdalnego udziału oskarżonego. Należy postulować *de lege ferenda* zrezygnowanie przez ustawodawcę z kwestii badania rzeczywistego celu zarządzenia przerwy. Jednakże konieczne wydaje się pozostawienie kwestii oceny przez sąd, czy wniosek obrońcy bądź oskarżonego nie ma na celu jedynie przedłużenia postępowania. Chociaż sędzia, podejmując decyzję w danej sprawie, powinien mieć przede wszystkim na względzie realizację gwarancji procesowej w postaci prawa do obrony, to brak możliwości odmowy zarządzenia przerwy przez sąd mógłby doprowadzić do całkowitej obstrukcji procesowej.

Kolejne rozważania w zakresie udziału obrońcy dotyczą braku możliwości udziału obrońcy w sposób zdalny z innego miejsca niż miejsce przebywania oskarżonego oraz sąd. Zasadnicze pytanie brzmi: dlaczego obrońca, jeżeli nie łączy się na rozprawę z miejsca przebywania oskarżonego, nie może połączyć się z dowolnego miejsca? Wprowadzenie możliwości łączenia się obrońcy na rozprawę w formie zdalnej z dowolnego miejsca, choćby kancelarii, zniwelowałoby dodatkowe, niepotrzebne koszty procesowe. Oczywiście w przypadku obrońcy konieczne byłoby złożenie

19 P. Misztal, *Udział oskarżonego w posiedzeniach*, w: D. Świecki (red.), *Meritum. Postępowanie karne*, Warszawa 2023, s. 314.

20 Ustawa z dnia 23 stycznia 2026 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, [https://orka.sejm.gov.pl/opinie10.nsf/nazwa/410_u3/\\$file/410_u3.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/opinie10.nsf/nazwa/410_u3/$file/410_u3.pdf) (dostęp: 11.02.2026 r.). Dnia 26 stycznia 2026 r. ustawę przekazano Prezydentowi i Marszałkowi Senatu (Sejm X kadencji, druk nr 1600).

uprzedniego oświadczenia o spełnianiu warunków technicznych umożliwiających łączenie się na odległość bez zakłóceń. Postulat ten możliwy jest jednak do zrealizowania wyłącznie przy gwarancji możliwie jak najbardziej bezwarunkowego zarządzenia przerwy przez sąd w wypadku wniosku obrońcy bądź oskarżonego w celu realizacji prawa do obrony.

1.4. Postulaty *de lege ferenda*

Z przedstawionego powyżej aktualnego stanu prawnego w Polsce wynika jasna nierówność w dostępie do udziału w rozprawie w formie zdalnej oskarżonych pozbawionych wolności i oskarżonych, którzy odpowiadają przed sądem z tzw. wolnej stopy, niezależnie od ich fakultatywnego czy obligatoryjnego udziału w rozprawie. Nie istnieją bowiem żadne przeciwwskazania, aby zrównać sytuację oskarżonych i umożliwić im złożenie wniosku o udział w rozprawie zdalnej, niezależnie od faktycznego pozbawienia wolności. Oskarżeni są obecnie postawieni w dużo gorszej sytuacji niż świadkowie na kanwie art. 177 k.p.k. czy prokurator.

Konieczne wydaje się rozszerzenie zakresu podmiotowego art. 374 § 4 k.p.k. na wszystkich oskarżonych. Istniejąca dotychczas regulacja nie zapewnia w sposób wystarczający realizacji prawa oskarżonego, wyrażonego wprost w § 1, a zatem prawa do udziału w rozprawie.

Zupełnie niezrozumiała jest nierówność traktowania przez ustawodawcę oskarżonych i świadków, którzy mogą złożyć wniosek o przeprowadzenie czynności z nimi w formie zdalnej, a także prokuratora, który nawet przy fakultatywnym uczestnictwie w rozprawie również może uczestniczyć w niej za pomocą urządzeń technicznych. Ustawodawca systemowo odbiera możliwość uczestnictwa w rozprawie oskarżonemu, którego obecność nie jest obligatoryjna, a który chce realizować swoje prawo do udziału w rozprawie. Oskarżony, ze względu choćby na odległość od miejsca przeprowadzenia rozprawy czy niepełnosprawność, nie może wziąć udziału w rozprawie, mimo iż w stosunkowo prosty sposób możliwe jest zapewnienie mu uczestnictwa w formie wideokonferencji. Wprowadzenie możliwości złożenia wniosku przez oskarżonego bez względu na stan pozbawienia wolności sprzyjałoby realizacji zasady równości stron, prawa do obrony oskarżonego na każdym etapie postępowania, a także zasady szybkości i ekonomiki procesowej. Dodatkowo sąd rozpatrywałby każdy wniosek *ad casum*, biorąc pod uwagę, czy oskarżony swoim udziałem w sposób zdalny nie zakłóci przebiegu rozprawy. Analizowałby także, czy wniosek o udział w formie wideokonferencji jest umotywowany uzasadnionym celem.

2. Zdalny udział innych uczestników postępowania na gruncie art. 374 § 3 i 4 k.p.k.

2.1. Udział prokuratora

Zgodnie z art. 374 § 3 k.p.k., inaczej niż w przypadku oskarżonego, prokurator jako jedyny uprzywilejowany oskarżyciel publiczny może złożyć wiążący dla sądu wniosek dotyczący jego udziału w rozprawie w formie zdalnej. Widać zatem, iż prokurator jest nieskrępowany w zakresie złożenia wniosku – może dokonać tego w każdej sprawie, bez względu na okoliczność pozbawienia wolności oskarżonego oraz bez względu na fakt, czy uczestnictwo prokuratora w rozprawie jest fakultatywne czy obligatoryjne. Po złożeniu wniosku przez prokuratora sąd wyraża zgodę, jeżeli nie stoją na przeszkodzie względy techniczne. Prokurator może więc w przeciwieństwie do oskarżonego uczestniczyć zdalnie w rozprawie, według własnego upodobania, gdyż jego wniosek nie jest badany przez sąd w innym zakresie niż dotyczący przesłanki technicznej. Taki kształt przepisów narusza bez wątpienia jedną z zasad procesowych – zasadę równości stron.

Pozytywnie należy ocenić projektowane zmiany na gruncie art. 374 § 3 k.p.k. w ustawie z 23 stycznia 2026 r., zgodnie z którą wniosek prokuratora nie będzie już wiążący dla sądu, tylko oceniany tak jak wniosek oskarżonego. Nie zmienia to jednak faktu, iż prokurator wciąż może złożyć wniosek bez żadnych ograniczeń przedmiotowych, zaś oskarżony niepozbawiony wolności nie ma nawet możliwości wnioskowania o taki tryb.

2.2. Udział oskarżyciela posiłkowego oraz prywatnego

Ustawodawca przewidział także udział oskarżyciela posiłkowego oraz oskarżyciela prywatnego w rozprawie w formie zdalnej. Jest on jednak, podobnie jak w przypadku oskarżonego, możliwy jedynie w przypadku ich faktycznego pozbawienia wolności. Analogicznie powinno się także interpretować tę przesłankę.

Należy postulować *de lege ferenda*, aby ci uczestnicy postępowania również nie byli podmiotowo ograniczani i mieli możliwość złożenia wniosku o zdalny udział niezależnie od pozbawienia wolności oraz przedmiotu sprawy. Każdy z takich wniosków byłby oceniany przez sąd *ad casum*. Postulat ten jest tym bardziej uzasadniony, iż zgodnie z art. 496 § 3 k.p.k. nieobecność oskarżyciela prywatnego na rozprawie głównej bez uzasadnienia jest uważana za odstąpienie od oskarżenia. Tak samo oceniane jest niestawiennictwo oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego na gruncie art. 57 k.p.k. Wydaje się więc, iż wprowadzenie możliwości ich zdalnego udziału wyszłoby naprzeciw wszelkim trudnościom w tym zakresie oraz pozytywnie wpłynęłoby na ekonomikę procesową.

3. Przesłuchanie zdalne świadka na gruncie art. 177 § 1a–1d k.p.k.

3.1. Stan prawny na dzień 11 lutego 2026 r.

Nowelizacją Kodeksu postępowania karnego z 10 stycznia 2003 r.²¹ została dodana możliwość przesłuchania świadka przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających przeprowadzenie czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Zmiana ta uprościła i usprawniała procedurę przesłuchania świadka, kiedy jego stawiennictwo w sali rozpraw jest niemożliwe lub znacznie utrudnione. Kolejne dwie nowelizacje – z 19 czerwca 2020 r. (powołana wyżej tzw. ustawa covidowa) oraz z 28 września 2023 r.²² – znacznie dookreśliły oraz uprościły sytuacje zdalnego przesłuchiwanie świadków. Obecnie możliwe jest to zarówno w postępowaniu przygotowawczym, jak i sądowym, na terenie Rzeczypospolitej Polskiej oraz za granicą, a także w zakładzie karnym lub areszcie śledczym.

W przypadku konieczności przesłuchania świadka w postępowaniu przygotowawczym czynność tę przeprowadza prokurator, nie przebywając jednocześnie w miejscu pobytu świadka, korzystając z połączenia w trybie wideokonferencji. Artykuł 177 § 1a k.p.k. wprowadza wymóg udziału w miejscu przebywania świadka aplikanta prokuratorskiego, asystenta prokuratora lub urzędnika zatrudnionego w prokuraturze. Analogiczne rozwiązania pojawiają się w postępowaniu sądowym. Wówczas w miejscu pobytu świadka konieczna jest obecność aplikanta sędziowskiego, referendarza sądowego, asystenta sędziego lub urzędnika zatrudnionego w sądzie, w którego okręgu przebywa świadek. Zgodnie z nowelizacją z 2023 r., jeżeli świadek znajduje się w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, na czas przesłuchania konieczna jest obecność przedstawiciela administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego. W przypadku zaś przebywania świadka będącego obywatelem polskim za granicą – urzędnika konsularnego.

Wprowadzone zmiany należy ocenić pozytywnie. Ustawodawca dostrzegł możliwości skorzystania z dobrodziejstw nowych technologii w zakresie większym niż dotychczas. W konsekwencji doszło do rozszerzania kategorii świadków mogących skorzystać z przesłuchania w formie zdalnej. Możliwość zdalnego przeprowadzenia

21 Ustawa z dnia 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155 ze zm.).

22 Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860).

przesłuchania świadka jest instytucją, która wychodzi naprzeciw możliwym trudnościom w zakresie stawianictwa świadka na sali rozpraw, tym samym realizuje postulat ekonomiki procesowej oraz zasadę szybkości postępowania. W poprzednim stanie prawnym świadkowie, którzy przebywali za granicą, musieli być przesłuchiwani w ramach skorzystania z pomocy prawnej sądów zagranicznych, co przysparzało wielu problemów natury technicznej nie tylko sądowi przesłuchującemu, ale także sądowi udzielającemu pomocy prawnej. W przypadku rychłego wyjazdu świadka za granicę powodowało to konieczność zastosowania trybu przesłuchania na gruncie art. 316 § 3 k.p.k.²³ W dobie częstych, okresowych wyjazdów, przesłuchanie niektórych świadków było znacznie utrudnione. Omawiana nowelizacja uprościła tę procedurę, wprowadzając możliwość przesłuchania świadka w placówce dyplomatycznej najbliższej dla jego miejsca przebywania.

3.2. Postulaty *de lege ferenda*

W obliczu zmian, jakie powinny objąć procedurę karną, należy zastanowić się nad możliwością jeszcze większego uproszczenia świadkom udziału w przesłuchaniu w formie zdalnej. Przy obecnym kształcie przepisów podczas przesłuchania konieczna jest obecność uprawnionej osoby trzeciej, której zadaniem jest tzw. asysta techniczno-organizacyjna²⁴. Powszechnie panuje przekonanie, iż głównym celem obecności tych osób jest czuwanie nad prawidłowym przebiegiem czynności w miejscu przebywania świadka, sprawdzenie tożsamości świadka oraz zapewnienie mu swobody wypowiedzi. Czy jednak rzeczywiście obecność aplikantów prokuratorskich, sędziowskich czy referendarzy sądowych jest konieczna? Czy pozostawienie świadkowi większej swobody wyboru miejsca, z którego się łączy, jest aż tak niebezpieczne?

Nie ulega wątpliwości, iż ze względu na warunek kontroli przebiegu przesłuchania przez osobę trzecią czynność przesłuchania w konsekwencji przeważnie odbywa się w siedzibie najbliższego sądu ze względu na miejsce przebywania świadka bądź w siedzibie innego organu – w prokuraturze, na policji. Dodatkowo przebywanie za granicą, choćby w europejskim kraju – Chorwacji, w której istnieją jedynie dwie polskie placówki dyplomatyczne, oznacza dla świadka przebycie znacznego dystansu. Takie założenie wyklucza automatycznie swobodę świadków w zakresie łączenia się na rozprawę z dowolnego miejsca, w którym aktualnie przebywają i formalizuje tę czynność procesową.

²³ M. Kurowski, w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego...*, art. 316.

²⁴ K. Sychta, w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 177, s. 485.

Należy więc zastanowić się, jak mógłby wyglądać udział świadka w czynności przesłuchania bez obowiązku łączenia się z określonego miejsca przy udziale uprawnionej osoby trzeciej. Świadka, który zawnioskowałby o przeprowadzenie przesłuchania w taki sposób, wiązałyby pewne obowiązki. Po pierwsze, wraz z wnioskiem powinien on złożyć oświadczenia o możliwości zapewnienia we własnym zakresie urządzeń technicznych, które zagwarantują przeprowadzenie przesłuchania przy jednoczesnym przekazywaniu dźwięku oraz obrazu. Chociaż oczywiście to organ jest gospodarzem procesu i co do zasady to na nim ciąży obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków technicznych, świadek, który nie chce skorzystać z możliwości łączenia się w sposób zdalny z sądu, urzędu konsularnego, prokuratury czy policji, powinien mieć możliwość przejęcia tego obowiązku. Jeśli dany świadek nie miałby takich możliwości, dostępną opcją powinno oczywiście pozostać przesłuchanie w miejscu wyznaczonym przez organ.

Możliwym zarzutem w odniesieniu do takiej formy przesłuchania jest to, że nie gwarantuje swobody wypowiedzi świadka. Konieczne jest jednak pochylenie się nad dotychczasowymi regulacjami i ich ocena, czy rzeczywiście są w stanie zapewnić w pełnym zakresie możliwość nieskrępowanej wypowiedzi. W przypadku przesłuchania świadka niemożliwe jest, aby z całą pewnością wykluczyć, że nie pozostaje on pod wpływem innej osoby lub że nie zeznaje w dany sposób z powodu kierowanych wobec niego gróźb. Nie można bowiem nigdy stwierdzić, czy świadek w rzeczywistości nie otrzymał przygotowanych przez inną osobę zeznań i nie nauczył się ich na pamięć. Czy więc obecność aplikanta prokuratorskiego, sędziowskiego czy referendarza sądowego naprawdę jest decydująca dla swobody wypowiedzi świadka składającego zeznania w formie zdalnej? W moim przekonaniu wymóg ten ma jedynie charakter pozorny, a w zupełności wystarczające jest pouczenie świadka o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Rozwiązaniem, które mogłoby dodatkowo zagwarantować swobodę wypowiedzi świadka, jest obowiązek złożenia przez świadka oświadczenia o składaniu zeznań w warunkach, które zapewniają mu swobodę wypowiedzi oraz prywatność. Jednocześnie wniosek składany przez świadka o możliwość łączenia się z dowolnego miejsca nie może mieć charakteru wiążącego dla organu i powinien podlegać ocenie *ad casum*.

Podsumowując, należy z całą mocą podkreślić, iż ułatwienie świadkom uczestnictwa poprzez danie możliwości łączenia się niezależnie od miejsca przebywania, bez konieczności asysty osób trzecich z pewnością przysłużyłoby się realizacji zasady szybkości postępowania. Zminimalizowałoby to przypadki przedłużania się postępowań ze względu na brak stawienia świadków na rozprawie oraz zrealizowałoby postulat ekonomiki procesowej.

Podsumowanie

Na zakończenie należy odnieść się do postulatu wprowadzenia pełnej rozprawy zdalnej w polskim procesie karnym. Istotne jest uwzględnienie specyfiki procesu karnego. Ustawodawca w swoich działaniach powinien zbalansować wykorzystanie potencjału nowych technologii, jak również ochronę gwarancji procesowych uczestników procesu, biorąc pod uwagę niebezpieczeństwa, jakie się z tym wiążą. Nie należy tracić z pola widzenia, iż stosowanie nowych technologii przynosi zarówno wiele korzyści, jak i wiele niebezpieczeństw. Przy dzisiejszym rozwoju sztucznej inteligencji możliwe wydaje się wykreowanie sztucznego obrazu oraz głosu. Sędzia, powziawszy wątpliwość co do takiego przekazu, byłby zmuszony do powołania biegłego z zakresu informatyki, analizy obrazu, który musiałby wypowiedzieć się w zakresie jego autentyczności. Takie postępowanie z kolei przeczyłoby celowi stosowania zdalnej rozprawy, jakim jest przede wszystkim przyspieszenie oraz ułatwienie procedowania.

Kodeks postępowania karnego, w obliczu czekających go zmian, powinien zostać uwspółcześniony w kwestii zdalnego udziału w czynności przesłuchania świadka, a także udziału oskarżonego w rozprawie. Nie stanie się to jednak bez zniwelowania uprzedzeń organów procesowych do procedowania w tej formie. Istnieje poważna obawa i przekonanie, że postępowanie w takim trybie dużo łatwiej jest zakłócić, że ograniczy ono możliwości poznawcze sądu i jego ocenę co do wiarygodności zeznań lub wyjaśnień, czy w końcu osłabi wizerunek i autorytet sądu. Należy podkreślić w tym miejscu, że udział w rozprawie lub w przesłuchaniu w sposób zdalny nie osłabi powagi tych czynności. Sprawi za to, iż proces karny okaże się bardziej przyjazny dla osób, które z różnych powodów mają trudności w stawianiu się w sali rozpraw. Zgodnie z raportem „Cyfryzacja sądownictwa”²⁵ niewątpliwie może doprowadzić do zredukowania niektórych barier w dostępie do sądu. Brak konieczności osobistego stawiennictwa z pewnością tworzy znaczące ułatwienie w tym zakresie.

Chociaż z powyższych rozważań wynika duży entuzjazm w zakresie stosowania zdalnego uczestnictwa w polskim procesie karnym, należy podkreślić, iż nie powinien on nigdy stanowić tradycyjnej formy przeprowadzania rozprawy głównej. Elementy zdalne powinny być wyjątkiem. Nie należy bowiem zapominać, iż podczas postępowania karnego ważą się losy prawdziwych ludzi, sąd decyduje o przypisaniu im odpowiedzialności karnej, często o możliwości skazania ich na karę pozbawienia

²⁵ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Wdrażanie nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości*, Warszawa 2021, https://hfhr.pl/upload/2021/09/raport_-nowe-technologie-nowa-sprawiedliwosc-nowe-wyzwania_-wdrazanie-nowych-technologii-w-wymiarze-sprawiedliwosci.pdf (dostęp: 5.11.2024 r.).

wolności. Nadmierne uleganie trendom w zakresie stosowania nowych technologii w polskim procesie karnym mogłoby doprowadzić do jego dehumanizacji.

Ustawodawca stoi przed znaczącym wyzwaniem zreformowania i dostosowania do współczesnych realiów zdalnego udziału uczestników procesu. Konieczne w tym zakresie wydaje się poczynienie głębokich badań, które wskażą, w jakim zakresie możliwe jest wprowadzenie nowych technologii z jednoczesnym brakiem uszczerbku dla zasady rzetelności procesu. Dlatego tym bardziej cieszą informacje od członków Komisji Legislacyjnej, powołanej w 2024 r., iż w jej obrębie powstał zespół pracujący nad nowymi rozwiązaniami w tym zakresie w Kodeksie postępowania karnego.

Bibliografia

- Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Wdrażanie nowych technologii w wymiarze sprawiedliwości*, Warszawa 2021.
- Klejnowska M., w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Kulesza C., w: K. Dudka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Kulesza C., *Rozprawa zdalna oraz zdalne posiedzenie aresztowe w świetle konwencyjnego standardu praw oskarżonego*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2021, nr 3.
- Kurowski M., w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, t. I, LEX/el. 2024.
- Marko D., *Zdalny udział podejrzanego w posiedzeniu aresztowym w świetle standardu habeas corpus*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2024, nr 2.
- Misztal P., *Udział oskarżonego w posiedzeniach*, w: D. Świecki (red.), *Meritum. Postępowanie karne*, Warszawa 2023.
- Sychta K., w: J. Zagrodnik (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Świecki D., w: D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, t. I, LEX/el. 2024.

A hearing with elements of a remote hearing and the concept of a fully remote hearing as a *de lege ferenda* proposal

Abstract

This article examines the existing legal framework regulating remote participation of various participants in criminal proceedings, including proposed legislative changes. An analysis of the situation of the accused under Article 374 of the Code of Criminal Procedure shows that while its subsection 1 ensures the right to participate remotely in a hearing, it restricts remote participation to a specific category - accused persons who are deprived of liberty. Going further, remote participation of witnesses is subject to multiple conditions (Article 177 of the Code of Criminal Procedure). Therefore, it was necessary to analyze the potential for amending the current regulations to significantly facilitate remote participation for witnesses, thereby improving procedural efficiency and enhancing the principle of expeditious proceedings. The author has attempted to formulate *de lege ferenda* proposals for legislative changes concerning remote participation.

Keywords: remote trial, remote hearing, remote participation of the accused, right to a fair trial, accused deprived of liberty

CYTOWANIE

Wojtowicz W., Rozprawa z elementami rozprawy zdalnej a rozprawa zdalna jako postulat *de lege ferenda* w polskim procesie karnym, „Acta Iuris Stetinensis” 2026, nr 1 (57), 107–121, DOI: 10.18276/ais.2026.57-07.